

Brokiga
samlingars bostad

FATABUREN 2007

Brokiga samlingars bostad

Brokiga samlingars bostad

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK 2007

FATABUREN Nordiska museets och Skansens årsbok, är en skatt av kulturhistoriska artiklar som publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken Fataburen en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har idag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

Fataburen 2007
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se

© Nordiska museet och respektive författare
Redaktör Christina Westergren
Bildredaktörer Emma Palmér och Jessika Wallin
Omslag och grafisk form Lena Eklund
Omslagsbild foto Peter Segemark, © Nordiska museet samt bilder ur boken
Bilder på för- och eftersättsblad Skisser från I. G. Clasons arkitektkontor. Foto Mats Landin,
© Nordiska museet

Tryckt hos Fälth & Hässler, Värnamo 2007
ISSN 0348 971 X
ISBN 978 91 7108 5146

Möte i museet

Stora och små samlare ställer ut

KARIN DERN är amanuens vid Nordiska museets antikvariska avdelning och en av producenterna till utställningen *Storsamlaren*.

I utställningen *Storsamlaren* som öppnade i början av året har allmänheten kanske för första gången i museets historia bjuddits in att visa sina egna samlingar i Nordiska museets väldiga hall. Sida vid sida radas olika prylar upp, nästan som på en marknad. I utställningen finns allt från 1980-talets små färggranna luktsuddisar i form av jordgubbar och godis till flera hundra år gamla ljusstakar och kritpipor. Där finns exotiska föremål som en brudskål från Kashmir, och mitt emot syns väl använda svenska jakt- och fiskeredskap. I en av montrarna hittar man broderade näsdukar, i en annan cigarettändare. Det finns reseminnen, matsedlar från när och fjärran, svenskt 50-talsporslin intill en samling erotiskt material. Allt är en blandning av gammalt och nytt, bruksföremål och nostalgi, konstföremål och leksaker, billigt och värdefullt.

Samlare från hela Sverige

Det är hundra år sedan Nordiska museets byggnad stod färdig. Jubileumsåret 2007 ägnas åt samlandet i tre olika utställningar: *Storsamlaren*, *Lillsamlaren* och *Megasamlaren*. De tre utställningarna fokuserar olika aspekter – dels samlandet som företeelse både hos privatpersoner och institutioner och dels Nordiska museets egna samlingar som självfallet utgör museets kärna. Kring samlingarna byggs all verksamhet. Man visar och berättar om dem i utställningar. De vårdas och be-

Elin Lyth har samlat luktsuddisar. Foto Mats Landin,
© Nordiska museet.

En del av Jorma Toivonens samling av erotica. Foto Mats Landin, © Nordiska museet.

varas för framtida generationer samtidigt som det pågår insamling av både föremål och arkivmaterial. Museets samlingar har vuxit till att omfatta hundratusentals föremål, som måste registreras och katalogiseras för att det ska vara möjligt att hålla ordning på dem. Men liksom privata samlingar har museets numera enorma samling en gång varit enskilda människors initiativ. Det är genom deras speciella intresse och nyfikenhet som samlingen blivit till. Utställningen Storsamlaren visar mångfalden i det privata samlandet – en tankeställare och en inspirationskälla både för museets anställda och för museets alla besökare.

För att nå ut till samlare i hela Sverige annonserade Nordiska museet under sensommaren och hösten 2006 i tidskrifterna

Samlarnytt, *Ikakuriren*, *Land* och *Tidningen Vi*. Dessutom har intresserade kunnat läsa om samlarutställningen på museets hemsida och hemsidan www.samlaren.org. Samlare över 18 år som ville vara med i utställningen ombads att skicka in en anmälan till museet och skriva några rader om sin samling, hur den kommit till och varför de samlar.

Nordiska museet väntade med spänning på vilka saker som skulle anmälas till utställningen. En beredningsgrupp gick igenom förslagen och grupperade dem i olika kategorier: leksaker och nostalgi, bruksföremål, konst och övrigt. Variationen var förvånansvärt stor och det var bara några enstaka samlare

som skickade in likartade förslag. Det gäller exempelvis fingerborgar, pingviner och dryckesetiketter. Det visade sig även att djursamlingar och leksaksbilar är populära samlarområden, så de finns representerade med flera exempel.

Efter sista anmälningdag 31 oktober hade det kommit in nära hundra förslag med viss övervikt för manliga samlare. Könsfördelningen är ca 40 % kvinnor och 60 % män. Samlarna kommer från stora och små orter i hela Sverige, från Lövånger i Västerbotten till Helsingborg i Skåne, från Sunne i Värmland till Visby på Gotland. De flesta som anmält sig är dock bosatta i trakterna kring Stockholm, vilket möjligen har sin förklaring i att samlarna själva ansvarat för transporter. Det är inte stora föremål som motorcyklar eller skåp som anmälts, inte heller i första hand traditionella samlarobjekt som frimärken, mynt och fjärlar, utan främst sånt som är lätthanterligt och samtidigt anknyter till museets kulturhistoriska samlingar. Både unga och äldre samlare finns med, med viss övervikt för den senare kategorin. Barn och ungdomar under 18 år får tillfälle att delta i utställningen Lillsamlaren som öppnar i höst.

Av närmare hundra förslag som skickats in till museet valdes slutligen 63 ut till en egen plats i utställningen. Var och en har en begränsad yta till sitt förfogande vilket innebär att det är en mindre del av varje samling som visas eftersom vår strävan har varit att visa mångfalden och bredden

Rörstrandsporslin ur Håkan Lindblads samling. Foto Mats Landin, © Nordiska museet.

i materialet. De som inte kommit med har varit samlingar där det fanns andra likartade, eller samlingar som av utställningsmässiga skäl inte passade in.

Många skäl att börja samla

Många människor sparar saker som kan vara bra att ha, som bara är fina eller väcker vissa minnen. Det är saker som man inte kan slänga. Men vad är det som gör att man börjar samla mer systematiskt? Från att spara sina barns leksaker, t.ex. fantasieggande men minimala Kinderäggsfigurer i en gammal glasslåda, till att vilja komplettera det som fattas och sedan fortsätta jakten på allt som man ännu inte redan fått tag i. Samlaren av Kinderäggsfigurer berättade att han fick upp ögonen för dessa då hans barn var små. Han upptäckte så småningom att det fanns tusentals människor i hela världen som samlade på figurerna och att det gavs ut tjocka kataloger över materialet. En hel industri har byggts upp kring chokladäggen, med ingenjörer som konstruerar de små plastleksakerna som finns inuti. Allt detta fascinerade honom och gjorde att samlandet satte igång på allvar.

För en del tycks samlandet ha börjat mer eller mindre slumpartat, kanske med en gåva från en närstående släkting eller vän, eller med någon lustig grej man hittat på en loppmarknad. Den väckte ens nyfikenhet eller något barndomsminne. Sedan har det fortsatt med sökandet efter fler saker inom samma område. Ibland har vänner och släktingar hjälpt till med presenter av ambulanser, elefanter, citruspressar eller vad det nu är man samlar på. Ambitionerna växer och så småningom blir samlandet en passion där man aktivt söker efter det som saknas i samlingen.

Några av Solveig Pefects hattnålar. Foto Mats Landin, © Nordiska museet.

Somliga har nämnt att de vill samla på något som har en uppnåelig gräns för att ha en chans att komplettera sin samling inom vissa givna ramar. De har därför valt ett område som har tydliga gränser, exempelvis geografiska, materialmässiga eller tidsmässiga. Gotländskan som samlar på tuggummin samlade från början enbart sådana som sålts i Sverige, men kom senare att samla även en del från andra länder. Hon uppger dessutom att hon medvetet gått in för att hitta något som ingen annan samlar på. Att hitta det unika och ovanliga inom en föremålskategori är nog viktigt för de flesta samlare. Detta blir ofta klenoden eller ögonstenen i samlingen. Annars finns det också många som har hela världen som samlarområde och som med tiden fått ett stort internationellt kontaktnät via internet.

En sann samlare tycks ha som mål att lyckas åstadkomma den största, den mest kompletta, den konstnärligt mest fulländade, eller kanske den roligaste samlingen. Det blir en utmaning att försöka uppnå olika delmål.

»Min pappa har världens största samling av ambulansmodeller«, säger en liten pojke som följt med sin pappa, mamma och lillebror till Nordiska museet. Pappan har i förväg nog

Kjell Abrahamsons rörpinnar. Foto Mats Landin,
© Nordiska museet.

Ambulanser samlade av Peter Lignell. Foto Mats Landin, © Nordiska museet.

Gamla plåtburkar sam-
lade av Maj-Len Lyth.
Foto Mats Landin,
© Nordiska museet.

planerat hur bilarna ska placeras på de fem hyllor som han fått till förfogande. Han tycks ha fullständig kontroll över de tusentals ambulansmodeller som samlingen omfattar. De bilar som är med i utställningen är prydligt förtecknade med färgfotografier i ett dataprogram. För honom började samlandet med en present. När han fick jobb som ambulanssjukvårdare i Stockholm fick han två veteranambulanser av sin far och en tid därefter ytterligare några från vänner och släktingar. Det blev en utmaning att se om han kunde få ihop femtio, kanske rent av hundra. Idag har han runt sex tusen modeller som alla är olika och ett kontaktnät i hela världen, bl.a. USA, Holland, Tyskland och Hongkong. En annan samlare som står bredvid frågar poj-

ken om han får leka med pappans ambulansmodeller. Men det går inte för sig – de skulle inte tåla att vidröras av kladdiga barnhänder. Tålmodigt väntar familjen medan föremålen lyfts ur sina kartonger och omsorgsfullt sätts upp på hyllorna.

Det ekonomiska värdet hos föremålen verkar inte vara det primära. Tvärtom framhåller många att de valt att samla något som är relativt lätt åtkomligt och som inte kostar så mycket. En kvinna som samlar på ljus i form av figurer kallar sin samling en »antisamling« – den har inte något värde utan man kan lätt bränna upp alltihopa. En annan kvinna som samlar på klädmärken tigger dessa från alla hon möter. Det roliga är just att hon kan få dem helt gratis, vilket är en poäng i sig. Dessutom har samlandet av klädmärken lett till många roliga samtalsämnen och nya bekantskaper. »Människan är en samlande varelse«, tillägger hon, »det ligger i den mänskliga naturen att samla«. Hon har tidigare samlat på annat, tändsticksaskar till exempel. Men hennes barn har tydligt sagt ifrån att de inte tänker ta hand om dem, så hon vill gärna få kontakt med en tändsticks-samlare som är intresserad av att köpa dem.

Affektionsvärdet framhålls ofta som viktigare än det ekonomiska värdet. Många ting är bärare av minnen från en annan tid eller plats, från barndomen och ungdomstiden eller från resor i olika länder. Mannen som samlar på modeller av jordbruksredskap minns med glädje sin barndoms somrar på landet, med skördearbete, höskrindor och djurhållning. En dam som rest mycket i sitt yrkesliv började samla på äggkoppar tillverkade i porslinsfabriker i de olika länder hon besökte, ett resminne som samtidigt alltid var lätt att ta med sig i resväskan. Skönhetsvärde eller gott hantverk har också stor betydelse vid valet av samlarobjekt.

Samlare blir kunskapsjägare

Samlandet har för många inneburit inte bara en jakt på en viss typ av saker, utan också ett sökande efter fördjupade kunskaper. De vill veta mer om föremålen och det sammanhang som omger dem. En samlare berättade om hur ett fynd av en liten CAP-burk med guldrutor på en marknad väckte till liv ett nästan bortglömt barndomsminne och drev honom till att leta efter fler saker från CAP (förkortning för grundaren Claes August Pettersson), som kola och tablettaskar, POM POM-choklad, 50-talets soppor och snabblagade efterrätter, samlarbilder, serieteckningar, choklad med Disneyfigurer och ALP-BLOCK. Idag har han blivit expert på chokladfabriken som under flera decennier var en viktig del av Göteborgs industri. Han håller föredrag och har lärt känna familjen som en gång var fabriken ägare. Genom dessa kontakter har han fått tillgång till arkivhandlingar som exempelvis köpebrev, priskuranter, fotografier och liknande.

I utställningen Storsamlaren deltar flera samlare som byggt upp ett imponerande kunnande inom sitt område. I en del fall har kunskapssamlandet lett till publikationer, vilket också tycks vara en drivkraft för somliga att fortsätta samlandet.

Det framgår tydligt att samlandet är något som engagerar människor och ger både stimulans och nya kunskaper. Men är det enbart positivt eller finns det även en baksida? En samlare nämner spontant att han känner till några fall där det hela gått överstyr. Det finns de som har bostaden eller garaget fullt med kartonger staplade från golv till tak med prylar. Det är inte alltid lätt att hålla ordning på en samling med tusentals föremål. Några har tappat kontrollen, eller saknar det utrymme som skulle behövas. Om man inte hinner ägna sig tillräckligt åt ma-

PEZ-figurer ur Anders Rehnströms samling. Foto Mats Landin, © Nordiska museet.

teriolet kan det uppstå totalt kaos. Att samla är resurskrävande. Det tar tid, det behövs utrymme och det kostar en hel del pengar att hitta rariteterna. Omgivningen får nog utstå en hel del prövningar.

Men de allra flesta utstrålar glädje och stolthet när de berättar om sin samling. För dem har samlandet på många sätt berikat livet. De har fått fördjupade kunskaper om tingen och deras kulturella sammanhang. De kanske är med i samlarföreningar och träffar nya intressanta människor. Några medverkar regelbundet i utställningar och på mässor. Samlandet har inneburit att en ny värld öppnat sig.